

* *
*

Σύλλογος τῶν δημοκρατικῶν κοινωνιστῶν.

Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς νίκης τοῦ Σεδάν ἐπέκλησις τῆς μνήμης τοῦ Φερδινάνδου Lassalle. Ὁ διδάκτωρ Ἐρρίκος καὶ ὁ ἐργάτης σιγαροποιὸς Σχιουλιτς θέλουσιν ἀναπτύξῃ τὸ πρόγραμμα τῆς παγκοσμίου κοινωνιστικῆς δημοκρατίας.

Ἡ γνωστοποίησις αὕτη ἦτο ἐλκυστικὴ διὰ ξένον, διαφερόμενον νὰ σπουδάσῃ ἐγγύτερον καὶ ἐρευνήσῃ τὸν βίον τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, τοὺς πόθους καὶ τὰ αἰσθήματα, τὸ πνεῦμα τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Ἐν μέσῳ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ πανδήμου ἐθνικῆς ἑορτῆς ἢ τοιαύτη ἐπίκλησις τῆς μνήμης τοῦ περιωνύμου δημαγωγοῦ, τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς κοινωνιστικῆς μερίδος, ἦτο διαμαρτύρησις κατὰ παντὸς ἐθνικοῦ ιδεώδους, ἄρνησις τῆς ἱστορικῆς ἐργασίας, ἣν ἐτέλεσεν ἡ Γερμανία, ἵνα καταλήξῃ εἰς τὴν νίκην τοῦ Σεδάν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ποίαν εἶχεν ἔννοιαν ἢ ἀπόζουσα διεθνοῦς ἐπιδράσεως δημοκρατικὴ αὕτη διαμαρτύρησις; Ὁ Φερδινάνδος Lassalle, οὗ ἡ μνήμη ἔμελλε νὰ ἑορτασθῇ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, ἦτο γερμανικώτατος τὰ φρονήματα. Καὶ ἐν τούτοις ἐπεκαλεῖτο τὸ ὄνομά του ἢ κοινωνιστικὴ μερίς, ἵνα διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ γεγονότος, τοῦ τελεσθέντος ἐν Σεδάν, ὃ περ τοσοῦτον πανηγυρικῶς εἶχεν ἑορτάσῃ ὁ γερμανικὸς λαὸς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὐδέποτε ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Σκοτεινοῦ Ἡρακλείτου», τοῦ «Συστήματος τῶν ἐπικτητῶν δικαίων», ὁ τραγωδοποιὸς τοῦ «Σίκιγγεν», ὁ ζητήσας νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἱστορίαν καὶ τοὺς νόμους αὐτῆς

διὰ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Ἐγγέλου, ἀποληγούσης εἰς τὸν ἱστορικὸν θρίαμβον τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος, κατέλιπε τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος πρὸς χάριν τοῦ φαντάσματος τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ. Ἡ ἐπίκλησις ἄρα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπὶ σκοπῶ διαμαρτυρήσεως καθ' ἑορτῆς ἐθνικῆς οὐδεμίαν εἶχεν ἔννοιαν. Ἡ διεθνῆς ἐταιρεία τῶν ἐργατῶν δὲν εἶχε λάβη εἰσέτι σάρκα καὶ ὑπόστασιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καρόλου Μάρξ, καθ' ἣν στιγμαὴν ἐπιπτен ὁ Lassalle παρὰ τὴν Γενεύην. Εἶχε δὲ διατελέσῃ οὗτος μέχρι θανάτου εἰλικρινῆς Γερμανός, οὐδαμῶς σκεφθεὶς καὶ ἐργασθεὶς περὶ παγκοσμίου ἐταιρείας, σκοπὸν ἐχούσης τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων ὑπὲρ κοινῆς ἀλληλεγγύης, εὐημερίας καὶ προόδου, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ ἔθνους καὶ ὑπὲρ διασπάσεως τῶν δεσμῶν τῆς ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ ἱστορικῆς τάξεως, ὡς ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀνισότητος.

Αἱ ἀπορίαι αὗται ἔτι μᾶλλον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῆς περιεργίας μου. Περιεπλανήθην λοιπὸν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ πόλει μέχρι τῆς ὠρισμένης ὥρας, καθ' ἣν ἐσημειοῦτο ἐν τῇ κοινοποιήσει ἡ ἔναρξις τῆς ἐπισήμου συνεδρίας. Μόλις δὲ προσήγγισεν αὕτη, ἔσπευσα νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ κατάστημα καὶ νὰ καταλάβω θέσιν, οὐχὶ μακρὰν ἀπέχουσαν τοῦ βήματος, ἐφ' οὗ ἔμελλον ν' ἀνέλθωσιν οἱ ρήτορες, ἔν' ἀναπτύξωσι τὸ θέμα, περὶ οὗ ἡ πρόσκλησις.

Ὁ Φερδινάνδος Lassalle ἀπεκλήθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Χάινε ὁ Μεσσίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Πρὸς εἰρωνείαν ἄρα ἐλέχθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ σατανικοῦ συγγραφέως τοῦ Ἄττα Τρόλλ, ἡ ἦτο μυστικὴ προαίσθησις διορατικοῦ πνεύματος; Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Lassalle, ἔτη ἐν Γερμανίᾳ, πλέον ἢ ἅπαξ ἐν κοινωνιστικοῖς συλλαλητηρίοις τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου δη-

μεγέρτου ἐτέθη ἐν ἴση μοίρα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμφότεροι ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ καταρρίψωσι τὰ εἰδωλα τοῦ παρελθόντος, ν' ἀναδημιουργήσωσι δὲ τὸν ναὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος πρὸς διαφύλαξιν τῆς κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν. Ὁ Φερδινάνδος Lassalle ἦτο ὁ προωρισμένος κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς νέας κοινωνικῆς παλιγγενεσίας καὶ δημιουργίας, νὰ συμπληρώσῃ τὸ πρὸ δέκα ἐννέα αἰῶνων ἀρξάμενον ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ σκεπτικός Ἑρρίκος Χάινε, παίζων ἀναμφιβόλως, προανήγγελλε τὸν νέον τοῦτον Μεσσίαν· ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Γερμανὸς ἐργάτης, καταπλαγείς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ δεινοῦ δημαγωγοῦ, ἐθεώρησεν αὐτὸν πράγματι Μεσσίαν. Μὴ ἀμφότεροι δὲν ἐκήρυξαν τὰ αὐτὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον δόγματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων;

Ἄλλ' ὁ βίος τοῦ Lassalle ἦτο ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸν βίον τοῦ ἐξ Ἰουδαίας μεταρρυθμιστοῦ. Ἡ ἱστορικὴ παράδοσις τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἀπεκαλύφθη Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, παρίστησιν αὐτὸν πρότυπον μετριοφροσύνης, ὀσιότητος, ἀφοσιώσεως ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν ἐν ταλαιπωρίᾳ. Ἐν αὐτῷ ἐξεπροσωπεῖτο ἡ πνευματικὴ συνείδησις τῶν συγχρόνων, ἡ ἠθικὴ δύο κόσμων, τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ. Ἦτο πνεῦμα μᾶλλον ἢ σὰρξ, ἠσθάνετο ἑαυτὸν προσκαίρως διαμένοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, πᾶς δ' ὁ λόγος αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ ἔργα ἐνέφαινον νοσταλγίαν πρὸς τὸν ἔξω τῶν αἰσθήσεων κόσμον, πρὸς τὸν κόσμον τοῦ πέμψαντος αὐτόν, τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Πρὸς θρίαμβον τῶν ἀρχῶν, ἅς ἐκήρυττε, δὲν ἐδίσταζε νὰ ὑποστῇ τὰς μεγίστας τῶν δοκιμασιῶν. Ἀληθὴς προφήτης, ἀποκαλύψας νέας ἰδέας, οὐδέποτε ὠπισθοδρόμησε, τὸ δὲ τέ-

λος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ σταυρὸς τοῦ θανάτου, τὸ ποτήριον τοῦ ὄξους, ὁ ἀκάνθινος στέφανος τῆς ὁδύνης.

Οὕτω θνήσκουσιν οἱ μεταρρυθμισταί, παρέχοντες ἑαυτοὺς παράδειγμα τοῖς τε συγχρόνοις καὶ τοῖς μεταγενεστέροις. Πᾶσα ιδέα δὲν δύναται νὰ καρποφορήσῃ καὶ νὰ τελεσφορήσῃ ἄλλως ἢ διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ προνομίου ἀνθρώπου, δι' οὗ ὠρίσθη ν' ἀποκαλυφθῇ. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ἱστορία τῶν μεγάλων ιδεῶν, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῶν ιδεῶν τούτων εἶνε συνήθως ἡ ἱστορία τῶν μαρτύρων.

Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς μεταρρυθμιστικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος ὁ Φερδινάνδος Lassalle οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον εἶνε προσόμοιος πρὸς τοὺς μεγάλους μεταρρυθμιστάς, εἰς τὴν τάξιν τῶν ὁποίων προσεπάθησαν νὰ κατατάξωσιν αὐτὸν ἐνθουσιώδεις ζηλωταί. Οὐδεμία πρωτότυπος ιδέα ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ δράσει, εἴτε ἐπιστημονικῇ, εἴτε κοινωνικῇ, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσεν, ἢ νὰ καταστήσῃ καταληπτάς, προσιωτέρας εἰς τὸ εὐρὺ γερμανικὸν δημόσιον τὰς ἀφηρημένας φιλοσοφικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς θεωρίας τοῦ Ἐγγέλου καὶ τοῦ Καρόλου Μάρξ, ἢ τὰς οἰκονομικὰς καὶ περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας ιδέας τοῦ Λουδοβίκου Μπλάν. Ἐκτακτος μόνον δραστηριότητος ἐπέβαλεν αὐτὸν τάχιστα ἐν τῇ τάξει τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν, παρὰ τὰς κατὰ τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἀνῆκεν, ἱστορικὰς προκαταλήψεις. Ἄλλ' ὁ ἠθικὸς αὐτοῦ βίος δὲν ἦτο ἄσπιλος, ἀπέθανε δέ, οὐχὶ ὡς κοινωνικὸς προφήτης ἢ μεταρρυθμιστής, ἀλλ' ὡς σκανδαλοποιὸς τοῦ χειρίστου εἴδους.

Τοῦ Lassalle ἡ ἀξία ἔκειτο ἐν τῇ ἐκλαϊκεύσει κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ιδεῶν, ἀναλυθεισῶν ἤδη. Ἄλλ' ἀνέπτυξεν αὐτὰς μετὰ σθένους ἀπαραμίλλου. Ἐκήρυξεν εἰς τὸν γερμανικὸν λαόν, ὅτι εἰσῆρχετο εἰς νέαν περίοδον ἱστορικῆς δρά-

σεως. Μέχρι τοῦ 1848 αἱ ἐπαναστάσεις ἀφείρων εἰς μερικὰ μόνον συμφέροντα κοινωνικῆς τινος ἢ πολιτικῆς τάξεως· αὐτὴ ἡ μεγάλη τοῦ 1879 ἐπανάστασις ἐγένετο κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς τρίτης τάξεως, τῶν ἀστυῶν. Εἷς ἐκ τῶν μάλλων διακριθέντων θεωρητικῶν αὐτῆς, ὁ ἀββᾶς *Sieyès*, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ τῆς τρίτης τάξεως — *Qu'est-ce que le tiers État*, οὐδαμῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὸν λαόν, ἀλλὰ μόνον τὰς ἀξιώσεις τῆς τάξεως ταύτης, ἐν ἣ ἔβλεπεν ἐκπροσωπούμενην τότε τὴν Γαλλίαν. Οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀγωνιστῶν τῶν ἀνησύχων ἐκείνων χρόνων, ὁ Μιραβώ, ὁ Κονδορσέτης, οἱ Γιρονδῖνοι, ἠκιστα ἐσκέφθησαν περὶ λαοῦ, ὡς δημιουργικοῦ παράγοντος, ὑπῆρξε δ' οὗτος μόνον παίγνιον ἐν ταῖς συνωμοτικαῖς σκευωρίαῖς τῶν ἀναρχικῶν τοῦ Ὄρους καὶ τῶν λοιπῶν ἀνατρεπτικῶν αἱρέσεων. Λαός, ἐργατικὴ τάξις, κατὰ τὴν νέαν ἔννοιαν, μόλις ἄρχεται συλλαμβανόμενος καὶ κατανοούμενος ὑπὸ τῶν κοινωνιστικῶν σχολῶν ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως καὶ τῆς Ἰουλιανῆς δυναστείας. Ἐν τῇ πολιτικῇ ταύτῃ περιόδῳ τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, ἧς ὑπέρτατοι ἀντιπρόσωποι παρέστησαν ὁ πολίτης βασιλεὺς Λουδοβίκος Φίλιππος καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Δογματικῶν Γυιζῶτος, ἐπῆλθε τὸ πρῶτον ἡ ἀπότομος ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ κυβερνῶντος κεφαλαίου καὶ τῆς δουλευούσης ἐργασίας. Φιλόσοφοι καὶ μυθιστοριογράφοι, οἰκονομολόγοι καὶ ἱστορικοί, ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ κεφαλαίου, ἀφ' ἧς στιγμῆς, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς βίας, καθωρίσθησαν αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας πάλῃ αὕτη κατέληξεν, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848. Τότε ὁ λαός κατὰ πρῶτον ἀποκαλύπτεται ὡς ἱστορικὸς παράγων, διεκδικῶν ἰδίαν ἀποστολήν. Τὸ

ἔτος 1848 ἦτο τὸ σωτήριο ἐτος τῆς πλήρους κοινωνικῆς παλιγγενεσίας. Ὅτι ἐγένετο διὰ τῶν προηγουμένων ἐπαναστάσεων, ἀφεώρα εἰς τὰ συμφέροντα μιᾶς τάξεως. Ἡδὴ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πραγματικὴ οὐσα δημιουργία καθεστῶτος, βασιζομένου ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων.

Ἐν ἔτει 1848 ὁ Λουδοβίκος Μπλάν ἀπεπειράθη νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν ἐργατικῶν τάξεων διὰ τῶν ἐθνικῶν ἐργαστασίων καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίων ἀποπειρῶν πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας, αἵτινες, ὡς γνωστόν, κατέληξαν εἰς τὴν στάσιν τοῦ Ἰουνίου κατὰ πρῶτον, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ πολιτικὸν τόλμημα τοῦ Δεκεμβρίου. Τὸ ναυάγιον τοῦτο οὐδαμῶς ἀπήλπισε τὸν Lassalle. Διατί ὄχι; μὴ δὲν ἐγίνωσκεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι πᾶσα νέα ἰδέα δὲν τελεῖται ἀμέσως, ἀλλ' ὅτι ἀναμένει τὴν προσήκουσαν εὐκαιρίαν πραγματώσεως; Ὁ μαθητὴς τοῦ Ἐγγέλου συνεπέβαινε τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Φεβρουαρίου ἠκιστα παρεκώλυεν αὐτὸν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀπόπειραν τῆς Οὐτοπίας τοῦ Μπλάν μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως καὶ ἐνεργείας. Ἀντεπεξελθὼν κατὰ τῆς ἐν Γερμανίᾳ κρατούσης οἰκονομικῆς Ὀρθοδοξίας, ἐπολέμησεν αὐτὴν διὰ τῶν ὄπλων ἰσχυρᾶς διαλεκτικῆς καὶ εὐγλωττίας, δι' ἧς ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι κατώρθωσε τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ κόμματος, αὐτὸν ἔχοντος προφήτην, ἀντιταχθέντος πρὸς τὴν ἐπιφανῆ τέως μερίδα τῶν φιλελευθέρων ἐθνικῶν. Ὁ Lassalle ἐξέλιπεν ἐν τῷ μεταξύ, ἀλλ' ἡ μερίς, εἰς ἣν παρέσχε πολιτικὴν ὑπόστασιν, δὲν συνεξήφανίσθη. Ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ 1866 οἱ κοινωνισταὶ παρέστησαν ὡς μερίς. Ὁ κοινωνισμὸς ἀνεγνώ-

ρίζετο ὡς πολιτικὴ δύναμις, ἰδέα, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ νίκη καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ μέλλοντος, κατὰ τοὺς θεωρητικοὺς αὐτῆς, μέλλουσα νὰ μεταμορφώσῃ καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν ἱστορίαν.

Ἡ ἰκανῶς εὐρεῖα αἰθουσα τοῦ καταστήματος, ἐν ἣ συνηθορίζοντο οἱ εἰς τὴν μερίδα ταύτην ἀνήκοντες ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Βαϊμάρης, ἐπληρώθη, ἅμα τῆς ὠρισμένης ὥρας ἐπιστάσης. Ἐφαίνεται ὅτις μὲν ζωηρότης, ἀπεικονισμένη ἐπὶ τοῦ προσώπου ἀπάντων, προφανῶς ἀνηκόντων εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις τῆς κοινωνίας, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐργατικὴν, ἀλλ' ἡ ἐν γένει φυσιογνωμία τῆς ὁμηγύρεως ἐπαρουσίαζε τι τὸ σοβαρὸν καὶ ἀξιοπρεπές. Παρέστην πολλάκις, καὶ πρότερον καὶ ἀκολούθως, εἰς δημοτικὰς συνελεύσεις ἐν μεγάλαις καὶ ἐν μικραῖς πόλεσιν, εἰς συνελεύσεις, ἐν αἷς ἔμελλον νὰ συζητηθῶσι τὰ τολμηρότατα τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν θεμάτων. Ἀντελήφθην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ φανατισμοῦ, τοῦ ἀγρίου πάθους, ὃ περ παρέφερε τὰ πλήθη. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὑπὸ θερμοκρασίαν, κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς μείζονα ἢ ἐλάσσονα, τοιαύτη ἐπικρατεῖ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζύμωσις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς δημοκρατίας, ὥστε διὰ τὸ ἐλάχιστον ζήτημα ἐξεγείρονται τὰ φοβερώτατα τῶν παθῶν. Τὰ κύματα τοῦ πλήθους διακινεῖ ὁ ἄνεμος τοῦ μίσους μᾶλλον ἢ τοῦ λόγου. Ὑπὸ τοιαύτην δὲ πνευματικὴν παραζάλην δημαγωγοὶ τε καὶ δημαγωγούμενοι ἐπιλαμβάνονται τῆς συζητήσεως καὶ τῆς λύσεως σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Καὶ ποῖον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα; Ἡ ὑφαρπαγὴ τῶν ζητημάτων, ἡ ἀσυνείδησις κρίσις περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, τὸ ναυάγιον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πάσης γενναίας ἰδέας, ἣτις δὲν δύναται νὰ μελετηθῇ καὶ κατανοηθῇ ἄνευ ἡρεμίας νοῦς καὶ καρδίας. Οὐδέποτε δυστυχῶς τὰ με-

γάλα ιστορικά ζητήματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐλύθησαν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον. Εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι καταλαμβάνονται πολλάκις οἱ λαοὶ ὑπὸ τινος ἀνωτέρας ἐμπνεύσεως, ὑπαγορευούσης αὐτοῖς τὸ μυστήριον τῆς ὑπὸ τῶν καιρῶν ἐπιβαλλομένης σκέψεως καὶ ἐργασίας, οὕτω δὲ λαμβάνεται ὁμόφωνός τις φωτεινὴ ἀπόφασις, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε σπάνιον· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μεγάλα ἔργα εἶνε ἀποκυήματα ἐνὸς ἀνδρός, ἐργασία τοῦ σπουδαστηρίου μᾶλλον, ἢ ἀποτέλεσμα τῶν συζητήσεων θορυβώδους συνελεύσεως.

Οὐδὲ ἶχνος ἐπικειμένης ἐκ τῆς ὀμηγύρεως ταύτης ἀνησυχίας ἐλάνθανεν ἐν τῇ αἰθούσῃ. Παρῆσαν μὲν ἐν αὐτῇ ἀστυνομικοὶ τινες ὑπάλληλοι, ἀλλ' ἡ παρουσία αὐτῶν σχεδὸν ἐφαίνετο περιττή. Διελέγοντο ἡρέμα μετὰ πολιτῶν ἐν μεγίστῃ οἰκειότητι, ὥσει προύκειτο μᾶλλον περὶ κοινῆς συνεντεύξεως καὶ ἐορτῆς ἢ περὶ διαμαρτυρίας κατὰ τῶν καθεστώτων. Ὅποια διαφορὰ μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς νεωτέρας κοινωνίας, ἀναγνωρίζουσης τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς συζητήσεως! Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων ἠναγκάζοντο νὰ καταφεύγωσιν εἰς σκοτεινάς κρύπτας καὶ εἰς καταχθονίους κατακόμβας, πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων. Ἄπασαι αἱ θρησκευτικαί, κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ δοξασίαι καὶ αἱρέσεις τοῦ μέσου αἰῶνος μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, ὑπὸ τὰς ποικίλας ἐπωνυμίας καὶ ροπὰς, ἐβίουν καὶ ἀνεπτύσσοντο κρύφα, μὴ ἐπιτρεπομένης αὐταῖς τῆς ἐλευθέρας ὑπάρξεως. Ἄν ποτε δ' ἀνεκάλυπτε τὰ ἶχνη αὐτῶν ὑποπτος ἐξουσία, κατεδιώκοντο μέχρι ἐξοντώσεως. Οὐχ ἦττον, παρὰ τὰς καταδιώξεις καὶ τὰς προγραφάς, ὅτι ἦτο προωρισμένον ἐκ τῶν δοξασιῶν τούτων νὰ ζήσῃ, θᾶττον ἢ βράδιον ἀπεκαλύπτετο μετὰ μείζονος δυνάμεως. Ἄλλ' ἐν τῷ νεωτέρῳ βίῳ τελεῖται τὸναντίον. Ὑπὸ

τὴν δημοσιότητα, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐλευθέρας συζητήσεως διεξάγεται ἢ πάλιν μεταξὺ τοῦ καθεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἐξουσία οὔτε διανοεῖται πλέον νὰ καταδιώξη, οὔτε παρακωλύει τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν. Τὸ μέγα κατόρθωμα τῆς ἱστορικῆς ἐργασίας τῶν νεωτέρων αἰώνων εἶνε ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου. Ὑπὸ τὴν σωτηρίαν δ' αὐτῆς διεύθυνσιν δημιουργεῖται, παρά τὴν ἀναπτυσσομένην σύγχυσιν καὶ ἀκοσμίαν, ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἀνά τὴν αἰθουσαν διακεχυμένη ζωηρότης ἐξέλιπεν αἰφνιδίως, κατόπιν τῆς ἀναβάσεως ἐπὶ τοῦ αὐτοσχεδίου παρασκευασθέντος βήματος παρήλικος, εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένου, ἀνδρός, μὴ στερουμένου τῆς ἐπιβαλλούσης ἀξιοπρεπείας, ἀστοῦ μᾶλλον ἢ ἀπλοῦ ἐργάτου. Ἦτο οὗτος μικροβιομήχανος, πρεσβεύων, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας μᾶλλον καὶ πεποιθήσεων ἢ ἐκ κομματικῶν συμφερόντων, τὰς ἀρχὰς τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας. Μέτριος τὸ ἀνάστημα, παχύσαρκος, ἔφερε προφανῆ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ζύθου, ἀλλ' ἡ ἀγαθότης ἐφαίνετο ἀποτετυπωμένη ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἀνδρός, τιμιωτάτου πολίτου φήμης ἀπολαύοντος. Συνήθως οἱ πρωταγωνιστοῦντες ἐν τοιούτοις ἀνατρεπτικοῖς συλλόγοις, οἱ λαμβάνοντες τὸν λόγον ἐν συνελεύσεσιν, ἐχθρικῶς διακειμέναις πρὸς τὰ καθεστῶτα, διῆλθον τὸν βίον ἐν θυέλλῃ καὶ πάλῃ, ὧν τὰ ἔχνη διακρίνονται ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐπὶ τῶν κινήσεων, καὶ ἐκ τῆς βασανιζούσης αὐτοὺς ἀνησυχίας. Ὁ ἐρχόμενος εἰς ρῆξιν πρὸς τὸ καθεστῶς, ὁ ἀναλαμβάνων τὴν καταπολέμησιν τοῦ παρελθόντος, διεξήγαγεν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας. Ἢ νικῆσῃ ἡ νέα ἰδέα, ἢ κατισχύσῃ τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἢ θὰ ὑποκύψῃ, ἢ ἠττηθῇ; φοβερὸν πρόβλημα, οὗ ἡ ὀδυνηρὰ ἐνέργεια ἀδύνατον νὰ μὴ ταραξῇ τὴν πνευματικὴν γαλήνην καὶ τοῦ μᾶλλον τολμηροῦ χαρακτῆρος. Τοιαῦται

ἀνησυχίαι βεβαίως δὲν ἀπησχόλησαν οὔτε τοὺς ὕπνους, οὔτε τὴν ἐγρήγορσιν τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἀνήρχετο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ βήματος, ἵνα προεδρεύσῃ συνελεύσεως, σκοπὸν ἐχούσης νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν καθεστώτων. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἐποχαί, καθ' ἃς αἱ τολμηρόταται, αἱ μᾶλλον χιμαιρικαὶ καὶ ἀπραγματοποίητοι ἰδέαι κρίνονται ὡς δυνάμεναι νὰ λάβωσι πραγματικότητα, εἰ καὶ ὁ κοινότερος τῶν ἐγκεφάλων ἐν ἄλλῃ περιστάσει δύναται ν' ἀποδείξῃ αὐτὰς ἐστερημένας πάσης βάσεως, ἀνεπιδέκτους ἄρα ὑποστάσεως. Καταλαμβάνονται οἱ λαοὶ ἐξ ὑπερνευρικῆς καταστάσεως, ὅπως καὶ τὰ ἄτομα, πάσχοντες ἐκ δυσaréστων συναισθημάτων, ἐξ ἀηδίας, ἐκ τινος ἠθικῆς κατὰ τοῦ καθεστώτος ἀποστροφῆς, προκαλούσης τὰς χιμαιρικωτάτας τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν. Τοιοῦτό τι δὲ συμβαίνει ἀπὸ τινος χρόνου ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ ἠθικολόγοι ἀπεκάλεσαν τὴν κατάστασιν ταύτην *maladie de Siècle, Weltschmerz*: εἶνε παθολογικὴ κατάστασις, προερχομένη ἀπὸ τῆς δυσκρασίας τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ἀπὸ καθολικῆς καχεξίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ οἱ ὑγιέστατοι τῶν ἀνθρώπων δύνανται νὰ προσβληθῶσιν, ὡς ἐν καιροῖς ἐπιδημιῶν, ὑπὸ τοῦ μικροβίου τῆς νόσου.

Ὅτε παρετήρησα τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἀστὸν, τὸν τίμιον καὶ εὐποροῦντα βιομήχανον, τὸν μὴ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις φιλοδοξίας, μετὰ τσαύτης ἀφελείας ἀνερχόμενον ἐπὶ τοῦ βήματος, δεχόμενον τὰς ἐπευφημίας ὀμηγύρεως, ἀγνοούσης πράγματι τί ἐπιθυμεῖ καὶ τίνος λόγου ἔνεκα συνῆλθεν, ἵνα ἐκδηλώσῃ ἀνατρεπτικὰ φρονήματα, στυγεράς ἐπιθυμίας πρὸς καταστροφὴν καθεστώτος, ἀντὶ τοῦ ὁποίου δὲν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἕτερον κοσμιώτερον, κατενόησα τὴν νόσον, ὑφ' ἧς κατατρύχεται ἡ νεωτέρα Γερμανία. Τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, τὸ μέχρις ἐσχάτων θῦον τῷ ἰδανισμῷ, τὸ ἀναγνωρίζον καὶ κη-

ρύττον ὡς σκοπὸν τοῦ βίου τὴν κτῆσιν τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀλη-
 θοῦς καὶ τοῦ καλοῦ, περιῆλθε σήμερον εἰς τοιαύτην ἠθικὴν
 ἀπόγνωσιν, εἰς τοσαύτην πνευματικὴν ἀναστάτωσιν, ὥστε νὰ
 προγράφη πάντα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐργασίας
 ὡς παραίτια κοινωνικῆς κακοδαιμονίας. Παράδοξος, ἀκα-
 τανόητος ἀντίφασις. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ γερμανικὴ δύναμις
 ἐτέλεσεν ἓνα τῶν μεγίστων θριάμβων, καθ' ὃν χρόνον ἀνεπε-
 τάσθησαν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῆς καὶ τῇ ἐκπολιτιστικῇ ἐργα-
 σίᾳ νέοι ὀρίζοντες εὐρύτατοι ἱστορικῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν στιγ-
 μὴν ἡ γερμανικὴ φυλὴ, κατόπιν τεραστίων ἀγώνων καὶ
 μόχθων, ἐδημιούργησε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα ἐπὶ ἀσφαλε-
 στάτων, ὅσον ἐπιτρέπεται τῇ πεπερασμένῃ ἰσχύϊ τοῦ ἀνθρώ-
 που, βάσεων, ἡ ἀπαισιοδοξία καὶ ὁ μηδενισμὸς κατερημοῦσι
 τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ὡσεὶ τοῦτο ὄπισθεν τοῦ μεγαλείου τῶν μα-
 χῶν καὶ τῶν θριάμβων μίαν μόνην ἀνεγνώρισεν ἀλήθειαν —
 τὴν ματαιότητα τῶν ἐπιγείων πραγμάτων. Ἡ νοσηρὰ αὕτη
 κατάστασις πλέον ἢ ἅπαξ προσέβαλε κοινωνικοὺς ὀργανι-
 σμοὺς καὶ ἱστορικὰς περιόδους, ἀλλ' εἶχε τὸν λόγον αὐτῆς ἐν
 ἐθνικαῖς καταστροφαῖς, ἐν προσωπικαῖς ἀπογοητεύσεσι καὶ
 δυσχερεῖαις, κατόπιν γενικῶν καὶ μερικῶν ἀτυχημάτων. Ἀλλ'
 αἱ περιστάσεις αὗται δὲν ἐφαρμόζονται σήμερον ἐν Γερμανίᾳ.
 Λαός, ἐξελθὼν χθὲς ἔτι νικητῆς ἀπὸ κολοσσιαίας πάλης, ἄρα
 ὑγιὴς καὶ εὐρωστος φυσικῶς, δὲν δικαιολογεῖται, ἐκδηλῶν
 τοιαύτην ἠθικὴν ἀτονίαν, ἣτις εἶνε χαρακτῆρ ἐξηντλημένων
 γενεῶν καὶ ἱστορικῶν περιόδων. Τίνος στερεῖται σήμερον ἡ
 Γερμανία, κατὰ τί πάσχει, ἵνα ὑποθάλη ἐν τῇ συνειδήσει
 αὐτῆς τοιαύτας ροπὰς ἀνατροπῆς τῶν καθεστώτων, δυσπι-
 στίας πρὸς τὸ παρόν, χωρούσης μέχρις ἀποκηρύξεως τῆς
 χρησιμότητος τοῦ βίου; Τοιοῦτον εἶνε τὸ πρόβλημα τοῦ πα-
 ρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Θὰ ἐξέλθῃ

νικητῆς ἀπὸ τῆς δοκιμασίας ταύτης, ἢ θὰ παρασυρθῆ ἄσυνειδήτως ἐν τῷ στροβίλῳ, ἐν ᾧ ἀπὸ τινος χρόνου παραφέρεται, μοιραίως βαίνων πρὸς καταστροφήν, ἐξ ἧς ἄδηλον τί θέλει ἐξέλθῃ ὑπὸ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἧς ἔτι διατελεῖ ἡ μόλις ἔθνικῶς καὶ πολιτικῶς συμπαγεῖσα γερμανικὴ κοινωνία.

Ὁ πρόεδρος τῆς ὀμηγύρεως κατέλαβε τὸ βῆμα μετὰ προφανοῦς ἀβεβαιότητος, ὡσεὶ διστάζων περὶ τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ. Ἐφαίνετο ἄγνοῶν σχεδὸν τὸν λόγον, δι' ὃν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην παρίστατο δημηγορῶν πρὸ τοῦ κεχηνότος ἀκροατηρίου. Ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ ἔστερεῖτο ἐκφράσεως, ζωῆς, ὧν ἄνευ δὲν δύναται νὰ καταστῆ ἐπιβλητικὸς καὶ διαφέρων ὁ ἀγορεύων, εἰς οἵανδῆποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ τάξιν καὶ ἀφ' ὧν ἀναπτύσσεται ἡ ἔμπνευσις, μεταδιδομένη ἀστραπηδόν, οἶονεὶ δι' ἀοράτου ἠλεκτρικοῦ ρευστοῦ, ἀπὸ τοῦ ρήτορος εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸν ρήτορα. Ἐπὶ τῇ ἐμφανείᾳ αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ αἰθούσῃ κόσμος συνεκινήθη, ἀλλ' αὐθωρεὶ ἀποκατέστη πλήρης ἡσυχία, δυνηθέντος οὕτω τοῦ προέδρου τῆς ὀμάδος νὰ εἴπῃ ἐν φράσει καθαρευούσῃ, ἀλλ' ἔστερημένη χρωματισμοῦ καὶ ἐνεργείας, τὰ ἐπόμενα:

« Ἀδελφοί !

» Ὁ γερμανικὸς κόσμος ἐορτάζει σήμερον ἐπισήμως τὴν ἡμέραν τῆς νίκης τοῦ Σεδάν, καθ' ἣν ἐτέθησαν ἐκ νέου τὰ θεμέλια τῆς αὐτοκρατορίας, ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων τῶν νικηφόρων γερμανικῶν λεγεώνων, ἐτελέσθη δ' ὀριστικῶς τὸ ἀειπόθητον ἰδεῶδες τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ—ἡ ἔθνικὴ ἐνότης. Ἐπευφημήσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ τελεσθείσῃ ταύτῃ ἐνότητι, κρατυνούσῃ τὴν ἔθνικὴν ὑπαρξίν, συγκεντρούσῃ δ' ἀπάσας τὰς δυνάμεις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ πρὸς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν καὶ ἐργασίαν. Ἀλλ' ἡ μέθοδος τῆς ἐπιτεύ-

ξεως τῆς ἐνότητος ταύτης δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀσπαστὴ εἰς ἡμᾶς, τοὺς ὀπαδοὺς τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας. Ἐνεκ' αὐτῆς ἐπῆλθεν ἡ χύσις ἀφθόνου γερμανικοῦ καὶ γαλλικοῦ αἵματος, ἐγένοντο καταστροφαί, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὰς ἀνάγκη. Ἐπόμενοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἡμῶν, τὰς ἀρχὰς τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας, αἵτινες ἀπὸ τοσοῦτων αἰώνων ἐπιδιώκονται ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐργατῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ὑπὲρ ὧν ἐχύθη τοσοῦτο πολύτιμον αἷμα, δὲν ἀποκηρύττομεν μὲν τὴν ἐορτὴν τῆς γερμανικῆς ἐνότητος, ὡς ἓνα τῶν ἰδανικωτάτων πόθων τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἀλλ' οἰκτείρομεν τὸν τρόπον, δι' οὗ αὕτη ἐτελέσθη ὑπὸ κυβερνήσεως, οὐδὲν κοινὸν ἐχούσης πρὸς τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἡμετέρας τάξεως, ἐν ἣ ἰδίᾳ ἀντιπροσωπεύεται ἡ πατρίς. Ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἐορτῇ, κατ' ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου τοῦ ἡμετέρου συλλόγου, συνήλθομεν ἐνταῦθα, ἵνα τελοῦντες φόρον ἐλάχιστον εἰς τὴν αἰδίου μνήμην τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς γερμανικῆς μερίδος τῶν ἐργατῶν, τοῦ Φερδινάνδου Lassalle, ἐκδηλώσωμεν τὰς ἀρχὰς ἡμῶν, αἵτινες κατ' οὐδένα τρόπον ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων, τῇ πρωτενεργείᾳ τῶν ὁποίων ἐτελέσθη ἡ ἐθνικὴ ἐνότης. Αὕτη βασιζέται ἐπὶ τῆς δυνάμεως, δύναται δὲ νὰ διασπασθῇ πάλιν ἀντιθέτως δι' ἑτέρας μείζονος τοιαύτης· ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ ἐργάτου δὲν ἀναγνωρίζει ὠρισμένα ὅρια πατρίδος· εἰ καὶ δὲν ἀποκηρύττει οὗτος καθ' ὀλοκληρίαν τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ, ὅπως καὶ τὴν οἰκογένειαν, εἶνε ἠθικὴ καθ' ὀλοκληρίαν, αὕτη δὲ θέλει κατισχύσῃ σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναγεννήσεως, δι' ἧς θέλει ἐπιτευχθῆ ἡ συνδιαλλαγὴ πάντων τῶν ἐργατῶν, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς ἢ πατρίδος. Ὁ διδάκτωρ κ. Ἐρρίκος, ἡμέτερος ἑταῖρος, θέλει ἀναπτύξῃ τὰς ἀρχὰς τῆς μερίδος καὶ τὸν τρόπον τῆς πράγ-

ματώσεως αὐτῶν κατὰ τῶν προσκομμάτων, τῶν καθ' ἐκάστην τιθεμένων ὑπὸ τῶν προνομιούχων τάξεων καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ἦδη ἀναφωνήσωμεν πάντες οἱ ἀδελφοί: Ζήτω ἡ κοινωνιστικὴ δημοκρατία! αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ μεγίστου τῶν θεμελιωτῶν αὐτῆς Φερδινάνδου Lassalle! »

Ζωηρὰ ἐπῆλθε συγκίνησις ἐν τῇ συνελεύσει. Ζήτω δὲ φρενητιώδη ἐξῆλθον ἀπὸ πάντων τῶν στομάτων. Μετὰ τὸν στιγμιαῖον τοῦτον σάλον, ἐπὶ λεπτὸν ὥρας μόλις διαρκέσαντα, νέος ἀνὴρ προέβη πρὸς τὸ βῆμα. Ἦτο ὑψηλός, ὠχρός, φέρων ἐπὶ τοῦ προσώπου ἀποτετυπωμένα τὰ ἴχνη ἐλαφρᾶς μελαγχολίας, προδιδούσης τὴν ἐπίδρασιν τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐργασίας—*in tiefen Gedanken versunken*. Ἦτο ἡ πλήρης ἀντίθεσις τοῦ προαγορεύσαντος. Παρίστατο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν τῇ ὁμηγύρει, οὐχὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ λόγου τῆς συναθροίσεως, οὔτε πρὸς τὸν σκοπὸν δημαγωγίας. Αἰ λεγόμεναι ἀρχαὶ τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας, ἡ πίστις πρὸς τὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν, ἦσαν ἡ πίστις τοῦ νεανίου σχεδὸν ἔτι ἐκείνου, πίστις σχηματισθεῖσα οὐχὶ τυχαίως, ὑπὸ τὴν τεχνητὴν ἐπίδρασιν τῶν καιρῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ προβλήματος τῆς ἀνθρωπίνης εἰμαρμένης ἐν τῷ παρελθόντι, ἐν τῷ παρόντι, ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ ἀνῆλθε τὸ βῆμα ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συμπαθείας τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ὁμοδόξων, μετὰ σταθερότητος, προδιδούσης βεβαίως οὐχὶ τοσοῦτον τὴν μακρὰν ἔξιν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς δυσχεροῦς τέχνης τοῦ ἀγορητοῦ, ὅσον τὴν πίστιν, ὑφ' ἧς κατείχετο, τὴν ἱερότητα τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Ἦρξατο λαλῶν ἐν τῷ ἅμα ἐκ τοῦ προχείρου, ἀνεπιτηδεύτως, μετὰ συγκινήσεως μᾶλλον ἢ διαλεκτικῆς ψυχρότητος, ἱκανῆς ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς πρώτης ἐχθρικῆς διακοπῆς, κατὰ πάσης προσπαθείας πρὸς ματαίωσιν τῆς ἀγορεύσεως. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀγόρευσις:

« Ἀδελφοὶ οὐδόδοξοι !

» Ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ, ὁ πρὸ ἐμοῦ καταλαβὼν τὸ βῆμα, ὁ ἀνήκων πάσῃ ψυχῇ εἰς ἡμᾶς, ὁ πιστεύων εἰς τὰς ὑφ' ἡμῶν πρεσβευομένας ἀρχάς, οὐχὶ ἐκ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῆς κοινωνικῆς τάξεως τῶν ἐργατῶν, ἀλλ' ἐκ πεποιθήσεως καὶ ἀγαθότητος φρονημάτων, οὐ ἔνεκα ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐγγύς ἐστὶν ὁ θρίαμβος τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν, ἀφοῦ προσκτῶνται αὐταὶ ὁπαδοὺς ὁσημέραι καὶ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς τάξεως, παρὰ πολίταις, περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφισβήτησις, παρέστησε διὰ βραχείων τὸν λόγον τῆς ἐσπερινῆς ἡμῶν ταύτης συναντήσεως. Δὲν συνήλθομεν ἐνταῦθα πρὸς τὸν σκοπὸν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ἐορτῆς, τῆς πανηγυρισθείσης σήμερον ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης, ἡ πλήρης ἐξέγερσις τοῦ φρονήματος γερμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνεξαρτησίας, ἱκανῆς ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ παντὸς πολεμίου, ἦτο ἀπὸ καιροῦ ἤδη τὸ σύνθημα τῆς ἐργασίας τῶν πεφωτισμένων τῆς ἡμετέρας πατρίδος πνευμάτων. Συντηρητικοὶ καὶ φιλελεύθεροι, ἄνδρες τῆς θεωρίας καὶ ἄνδρες τῆς πράξεως εἰργάσθησαν πρὸς τοῦτο. Ἐθνικὴ ἐνότης δηλοῖ ἐνότητα ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἐπομένως δύναμιν κοινῆς ἐργασίας καὶ ἐκτελέσεως. Ὁ γερμανικὸς λαός, ὁ ἀποτυπώσας τὴν σφραγίδα τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νέας ἱστορίας, αὐτὸς ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἐστερεῖτο πλήρους ἐθνικῆς συνειδήσεως. Αἱ ἀπὸ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐξελθοῦσαι ἀρχαὶ τοῦ νεωτέρου ἱστορικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀτομικότητος, τῆς ἐλευθερίας, αἱ τοσοῦτον σθεναρῶς συντελέσασαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας καὶ ἐπιστήμης, δὲν ἀπέδωκαν τῇ γερμανικῇ γῆ τούς καρπούς, ὧν ἦτο ἀξία. Διότι πατρὶς διηρημένη, διεστηκυῖα ἐξ ἀντιθέτων ἰδεῶν καὶ

συμφερόντων, στερεΐται τῆς προσηκούσης δυνάμεως, ἵνα ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πολίτου τὸ σθένος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως μεγάλαι ἡμέραι, καθ' ἃς διетρανώθη ἡ δύναμις αὕτη. Ἐν τῇ πάλῃ τῆς γερμανικῆς διαμαρτυρίας κατὰ τῆς αὐταρχίας τῆς ρωμαϊκῆς ἑδρας ὑπελάνθανεν ἤδη ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἀλλ' ἐν τῷ πνευματικῷ μόνον βίῳ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Δυστυχῶς ἡ ἐκ τῆς διαμαρτυρίας ἐκείνης ἐπελθοῦσα Μεταρρύθμισις ἐπήνεγκε μετ' ὀλίγον τελείαν ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν, τὴν ἀλληλοκτονίαν, τὴν πλήρη διαίρεσιν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἡ δὲ πολυθρύλητος γερμανικὴ αὐτοκρατορία κατέστη ἐλεεινὸν ράκος τῆς σεβαστῆς, κατὰ τύπους μόνον ὑφισταμένης ἀλουργίδος, δι' ἧς ἐκαλύπτοντο τὰ γυμνὰ μέλη τῆς γερμανικῆς πατρίδος. Ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη σπεῖρει ἀνά πάσαν τὴν Εὐρώπην τὸν σπόρον τῆς παλιγγενεσίας, ἀλλ' αὕτη ἐπὶ αἰῶνας δὲν κατορθοῖ νὰ δημιουργήσῃ πατρίδα. Καὶ μόλις προαγγέλλουσι τὸ ἐγγύζον λυκαυγὲς τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος, ἀμυδρῶς ἔτι καὶ ἀφηρημένως, οἱ προφῆται καὶ οἱ μυσταγωγοὶ τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Ὁ τιμαριωτισμὸς καὶ τὰ προνόμια ἐπὶ μακρὸν χρόνον ζητοῦσι νὰ παρακωλύσωσι τὴν παλιγγενεσίαν ταύτην. Ὁ Ἀριμάνης μάχεται κατὰ τοῦ Ὁρομάζδου. Ἐν τῇ πατρίδι τῆς ἐλευθέρως συνειδήσεως ὑπάρχουσι πράγματι μόνον προνομιοῦχοι. Ὁ λαὸς μένει ἀδρανῆς δύναμις, φυτοβιοῦσα καὶ μαραινομένη. Οὕτως ἡ ἐθνικὴ ἐνότης οὐδεμίαν ἔχει ἔννοιαν ἐν τῇ συνειδήσει λαοῦ, στερουμένου κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων. Ὁ τιμαριώτης μεριμνᾷ περὶ τοῦ πύργου αὐτοῦ καὶ τῶν οἰκοσῆμων· περὶ δὲ τῆς πατρίδος; αὕτη ἀπασχολεῖ μόνον τὰ πνεύματα τῶν ἰδεολόγων, ὡς νὰ ἦτο μεταφυσικὸν εἶδωλον, ἐστερημένον ἀληθοῦς ζωῆς καὶ ὑποστάσεως.

» Κατὰ τὴν ἱερὰν ἐκείνην νύκτα τῆς τετάρτης Αὐγούστου τοῦ 1789, ἐν τῇ πτώσει τῶν τελευταίων προχωμάτων τοῦ τιμαριωτισμοῦ, διατυποῦται ἀμυδρῶς κατὰ πρῶτον ἡ μεγάλη ἀρχὴ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας σήμερον ἀγωνιζόμεθα. Ἡ ἀνθρωπότης ἄρχεται λαμβάνουσα πλήρη συνείδησιν ἐαυτῆς ἐν τῇ πανδήμῳ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς ἐθνοσυνελεύσεως διακηρύξει τῶν δικαιῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Τὰ δίκαια ταῦτα, ἅτινα μεταφυσικῶς μόνον ἐμελετῶντο τέως ἐν Γερμανίᾳ, ἢ ὠνειροπολοῦντο ἐν τῷ ὑψηλῷ οἴστρω τοῦ ποιητοῦ, διεδόθησαν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ Γερμανίᾳ ὁ ἐχθρὸς καθίσταται ὁ μέγιστος τῶν εὐεργετῶν, πρὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ τοῦ ὁποίου κύρους καταρρέουσι τὰ ἐρείπια τοῦ τιμαριωτικοῦ παρελθόντος.

» Ἡ ἀνθρωπότης βαδίζει πρὸς τὴν πρόοδον δι' ἐπαναστάσεων, διὰ πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταμορφώσεων. Ἡ μεγάλη γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπη τὸν ὀριστικὸν τῆς προόδου λόγον. Ἐπῆλθεν ἀντίδρασις, βραχεῖα στασιμότης, ἵνα ἐπέλθῃ νέα ροπή, ζωηροτέρα, πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην ιδέαν τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας. Οὕτως ἐκρήγνυται καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848. Ἡ μὲν ἐπανάστασις τοῦ 1789, γαλλικὴ ἐξίσου καὶ εὐρωπαϊκὴ, ἐχειραφέτησε τέλος τὴν τρίτην τάξιν, τοὺς ἀστούς, ἀπὸ τοῦ κύρους καὶ τοῦ προνομίου τοῦ κλήρου καὶ τῆς εὐγενείας. Ἀλλ' ἡ τοῦ 1848, καταδικάσασα πᾶσαν κοινωνικὴν διαίρεσιν, ἐχειραφέτησε τὸν λαόν, τὸν ἐργάτην, τὴν μεγάλην τάξιν, ἣτις ἀντιπροσωπεύει τὰς μείζονας καὶ τὰς ἰσχυροτάτας τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ δυνάμεων. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νέα ἱστορικὴ περίοδος· ἡ κοινωνία, ἡ πολι-

τεία δὲν θεμελιούονται πλέον ἐπὶ τινος τάξεως, ἀλλ' ἀπορρέουσιν ἀπὸ τῆς πλήρους συνειδήσεως τοῦ λαοῦ. Ἡ καθολικὴ ψηφοφορία εἶνε τὸ παλλάδιον τοῦ νεωτέρου κόσμου, ἐλέω λαοῦ δίκαιον, ἀνώτερον τοῦ ἐλέω Θεοῦ δικαίου. Ἀνεγνωρίσθη ὡς δύναμις ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, ἀπὸ δὲ τοῦ 1866 καὶ 1870 ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἐν ταῖς ἐκλογαῖς τοῦ κοινοβουλίου τῆς γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας.

» Οὐδεμίαν λέγω ὑπερβολὴν, ἰσχυρίζομενος, ὅτι ἡ κτῆσις τοῦ πολυτίμου τούτου δικαιώματος ὀφείλεται εἰς τὸν διοργανωτὴν τῆς ἐργατικῆς μερίδος, τὸν Φερδινάνδον Lassalle. Πρὸ αὐτοῦ ὁ γερμανικὸς λαός, ὁ ἐργάτης, οὐδὲν εἶχε δικαίωμα· ἦτο λαὸς ὑπηρετῶν. Ἀλλ' ὁ Φερδινάνδος Lassalle ἰδίᾳ ἐδίδαξεν εἰς αὐτὸν τὰ δικαιώματα. Ὁ ἐργάτης κατέστη δύναμις, ἀξιοῦσα νὰ ἔχη τὸν λόγον αὐτῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῆς γερμανικῆς πατρίδος. Ἐχθρὸς τῶν προνομίων, δὲν ἐννοεῖ τὰ δικαιώματα ἄνευ τῶν καθηκόντων. Οὐδεὶς δικαιούται νὰ διεκδικῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μείζονα δικαιώματα. Τοιαῦτα εἶνε αἱ ἀρχαὶ τῆς ἡμετέρας μερίδος, ὑπὲρ ὧν ἠγωνίσθη ὁ ἀνὴρ, ὁ ἄξιος νὰ ἐπικληθῇ προφήτης τῶν ἰδεῶν, ὧν τὴν πραγμάτωσιν ἐπιδιώκομεν καὶ ἃς εἴμεθα πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξωμεν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ αἵματος.

» Ἐλευθερία, ἰσότης, ἀδελφότης! τοιοῦτον εἶνε τὸ σύνθημα τοῦ νεωτέρου κόσμου· δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐν τῷ μέλλοντι ὄρια ἐθνικῶν καὶ φυλετικῶν διαιρέσεων. Ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς συνεργασίας τῶν λαῶν οἱ πόλεμοι ἀποκηρύσσονται ὡς παραίτιοι καταστροφῶν καὶ ὀπισθοδρομήσεως, οὐχὶ δὲ προόδου καὶ εὐημερίας. Καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν δὲν ἐορτάζομεν ἡμεῖς, ὀπαδοὶ τῆς κοινωνιστικῆς δημοκρατίας, τὴν ἡμέραν ταύτην τῆς νίκης τοῦ Σεδάν, ὡς διαϊωνίζουσιν τὸ ἔγκλημα τῆς πάλης ἀδελφῶν λαῶν. Ἡ μεγάλη

ιδέα τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος κεῖται ἐν τῇ ἀδελφότητι καὶ τῇ συμπράξει, οὐχὶ δ' ἐν τῇ δυσπιστίᾳ καὶ τῇ διαιρέσει. Ἐπευφημήσωμεν ἄρα καὶ πάλιν μακρόθεν ἐπὶ τῷ γενναίῳ ἔργῳ τῶν ἐν Παρισίοις ἀδελφῶν ἡμῶν τῆς Κοινότητος, ἐπὶ τῇ καταστροφῇ τῆς Στήλης τῆς Βανδώμης, ἣτις οὐδένα εὐγενῆ σκοπὸν εἶχε τὴν ἀποστολὴν νὰ διαιωνίσῃ, ἢ μόνον τὰ ὀλέθρια κατορθώματα ἐναγῶν χρόνων.

» Βλέπω μακρόθεν, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὀρίζοντος τοῦ μέλλοντος, τὴν μαγευτικὴν αἰθρίαν νέας περιόδου. Οἴχονται οἱ πόλεμοι, ἐκλείπει ὁ λόγος τῶν ἐπαναστάσεων, πᾶσα διαφορὰ ἐρίδων καὶ μίσους μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἄς χαιρετίσωμεν τὴν εὐφρόσυνον ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας ταύτης· δὲν θὰ ζῶμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ θὰ ζῶσι τὰ τέκνα τῶν τέκνων ἡμῶν εὐτυχέστερα, δυνάμενα νὰ καυχῶνται, ὅτι κατώρθωσαν τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ιδεώδους ἐκείνου, ὑπὲρ οὗ τοσοῦτον οἱ πατέρες αὐτῶν ἠγωνίσθησαν, πλέον ἢ ἅπαξ, καταδιωχθέντες, τιμωρηθέντες, χαρακτηρισθέντες ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς στασιμότητος ὡς χιμαιρικοὶ καὶ ιδεολόγοι, ἂν μὴ ἐγκληματῖαι καὶ ἐχθροὶ τῆς τάξεως, καταχθόνιον αἰσθανόμενοι εὐχαρίστησιν ἐν τῇ μεταβολῇ καταστάσεως, καθιερούσης παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τὰ προνόμια καὶ τὰς διαιρέσεις, καθιστάσης δὲ τοὺς πολλοὺς ὑποχειρίους εἰς τὴν ἀπληστίαν τῶν ὀλίγων.

» Ἡ σημαία ἡμῶν εἶνε ἡ ἐργασία. Ἡ νέα γερμανικὴ πολιτεία πρέπει ν' ἀπορρέῃ ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐργάτου, αὐτοῦ δὲ τὸ φρόνημα καὶ τὸ συμφέρον νὰ ἐκφράζῃ. Ἡ πολιτεία πρέπει νὰ εἶνε πραγματικὴ, ἐνεργός, αἰείποτε ἐγρηγοροῦσα καὶ πάντων ἀντιλαμβανομένη δύναμις. Ἐν τῷ κρατοῦντι συστήματι τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, τῆς πολιτείας μὴ ἀναμιγνυμένης δῆθεν εἰς ἀλλοτρίας ὑποθέσεις, ἀναγνωρίζεται φυσικὴ κατάστασις ἀμοιβαίου ὀλέθρου, ὑπομιμνή-

σκουσα τοὺς πρώτους τῶν κοινωνιῶν χρόνους. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ κοινωνιστικὴ δημοκρατία δὲν ἀποδέχεται τὴν ἀρχὴν ταύτην, ὡς ἀναγνωρίζουσιν τὴν ἀνισότητά καὶ ὑποθάλλουσιν τὰς διαιρέσεις, τὴν στασιμότητα, τὰ ἀμοιβαῖα τῶν ἀνθρώπων μίση. Ἡ πολιτεία δέον νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς ἀδρανείας, εἰς ἣν καταδικάζει αὐτὴν πόνηρὰ θεωρία, κρίνουσα περὶ τῶν πάντων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ὠφελείας, οὐχὶ δὲ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ πολιτεία καλεῖται ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν πάσης ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐνεργείας. Δὲν εἶνε ἀντικείμενον τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ λεπτομερὴς ἀνάλυσις τοῦ προγράμματος τῆς μερίδος ἡμῶν. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν διὰ τῆς πολιτείας διοργάνωσιν καὶ τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο ἀντιθέτων καὶ ἀλληλομαχουσῶν δυνάμεων, τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸ κεφάλαιον διατελεῖ ὁ χεῖριστος τῶν δεσποτῶν, τῶν τυραννησάντων ποτὲ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Δι' αὐτοῦ καθιεροῦται ἡ φιλαυτία, ἡ ἰδιοτέλεια, ἡ πόνηρὰ ἐκμετάλλευσις τῶν πολλῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων, ἡ παρακωλύουσα πᾶσαν σύμπραξιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς κοινὴν εὐημερίαν. Τούναντίον, ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελεν ἐπιτευχθῆ ὁ συμβιβασμὸς διὰ τῆς πολιτείας, τιμῶνται δὲ οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἰκανότητα αὐτῶν καὶ τὴν ἐργασίαν καὶ οὐχὶ κατὰ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα, ἐκλείπει πᾶσα ἀφορμὴ ἔριδος. Ἡ ἡμετέρα μερίς σκοπεῖ τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἰδεῶν τούτων, τὴν κατάργησιν τοῦ ἀτομικοῦ κεφαλαίου, τὴν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ διὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας. Τὸ πρῶτον πρὸς τὴν πραγμάτωσιν ταύτην βῆμα ἐγένετο ἤδη διὰ τῆς κτήσεως τῆς πανδήμου ψηφοφορίας, δι' ἧς παραχωροῦνται εἰς ἅπαντα τὰ τέκνα τῆς γερμανικῆς πατρίδος ἴσα

πολιτικά δίκαια, ἀλλ' ὑπολείπεται τὸ δυσχερέστατον, ἡ διὰ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας διοργάνωσις τῆς πολιτείας, ἀπορροούσης ἀπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς βουλήσεως τοῦ μεγίστου τῶν παραγόντων τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας — τοῦ ἐργάτου. Ἡ πολιτεία, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κοινωνικοῦ σκοποῦ, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἢ δημοκρατικὴ μόνον. Τοιοῦτον εἶνε τὸ πρόγραμμα τῆς μερίδος ἡμῶν, οὗ τὴν πραγμάτωσιν θέλομεν ἐπιδιώξει πάση δυνάμει. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἀγνοεῖ τὰς διακρίσεις, εἶνε ἢ σημαία τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν, ἢ πραγμάτωσις τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης.

» Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ δημιουργοῦ τῆς ἡμετέρας μερίδος, τοῦ Φερδινάνδου Lassalle ! Ζήτω ἡ παγκόσμιος κοινωνιστικὴ δημοκρατία ! »

Ζωηρὰ ἐπιφωνήματα ἐπιδοκιμασίας ἐξῆλθον ἐν τῷ ἀκαρεῖ ἀπὸ τῆς τέως ἡρεμούσης συνελεύσεως, τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων παρισταμένων ἐν σιγῇ, ἀμετόχων τῆς συγκινήσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ κατήρχετο ὁ ρήτωρ ἀπὸ τοῦ βήματος.

* *
*

Ὑπάρχουσιν ἰδεώδη, σκέψεις, αἰσθήματα, ἀποτυποῦντα προφανῆ τὰ ἔχνη τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζομένου ἀτόμου. Ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος ἐκδηλοῦται πλήρης διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἴνα κατανοήσῃς τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἔχεις ἀνάγκην τῆς μυστικῆς θυρίδος, ἣν ἐζήτει ὁ Μῶμος παρὰ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν Θεοῦ, ἵνα μὴ δύνηται ν' ἀποκρύψῃ οὗτος τὰ ἐνδόμυχα αὐτοῦ. Τοιοῦτόν τι συνέβαινε ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ρήτορος, ὅστις ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας ἐνθουσιώδους ἀκροατηρίου εἶχε κατέλθῃ ἀπὸ τοῦ βήματος. Ὁχρά, ἀλλ' ἀνήσυχος μορφή, ἐκδηλοῦσα ζωηρόν